

ההבדל בין שאלה לשכירות

דיון בשאלה מעשית - דין שואל שמשלם על הבלאי

הצגת השאלה

אדם נתן לחבירו רכב לשימוש, ומלבד הוצאות הדלק, ביקש ממנו גם תשלום סימלי בעבור בלאי הרכב. תשלום זה אינו מכסה את כל הבלאי, אלא רק את חלקו. האם מקבל הרכב מוגדר כשואל או כשוכר?

שאלה זו נוגעת גם לגמחי"ם מסויימים, בהם מקובל לשלם תשלום סמלי כדי לאפשר לגמ"ח להתקיים, כגון גמ"ח כלי עבודה, גמ"ח רכב, גמ"ח כרית לברית וכדו'. האם דין הלוקח מן הגמ"ח כדין שואל או שוכר?

הצגת צדדי הספק מסברא

באופן עקרוני ההגדרה של שואל היא: 'כל הנאה שלו'. לכאורה, במקרה שלפנינו קשה להגדיר את המקבל כ'כל הנאה שלו', כיון שהוא מחויב בתשלום מסוים.

מאידך, קשה להגדיר את המקבל כשוכר, כיון שבפשטות השכרה היא עסק רווחי של המשכיר. במקרה שלפנינו אין לנותן כל רווח, אלא רק כיסוי מסויים של ההפסדים, לכן מסתבר שכיון שכל הגורם למעשה הנתונה של המשכיר הוא רק גמילות חסד - אין להגדירו כמשכיר אלא כמשאיל.

ייתכן להוסיף סברא נוספת: חיוב שואל באונסין הוא חיוב מחודש, לכן נאמר ביחס אליו 'אין לך בו אלא חידושו', וממילא כל מקרה שאינו חסד מושלם, דהיינו חסד ללא כל תמורה - לא יוכל להכלל בהגדרה זו.

בנוסף, יש לומר כי גם אם נישאר בספק בשאלות אלה - אין אפשרות להוציא מהמקבל, כיון שהוא המוחזק.

בירור התשובה

הגדרת המושג 'כל הנאה שלו'

ראשית, יש לבחון את ההנחה שביסוד השאלה. הנחת השאלה היא שהגדרת שואל נאמרה רק ביחס לאדם שיכל הנאה שלו.

אולם, לכאורה, הגמ" (בבא מציעא צד, ב) מסייגת את ההגדרה הזו:

"והשואל כל הנאה שלו? והא בעיא מזוני! - דקיימא באגם. - והא בעיא

נטירה? - בנטר מתא. ואי בעית אימא: לא תימא כל הנאה שלו אלא אימא:

רוב הנאה שלו. ואי בעית אימא בשאילת כלים".

הגמרא מציינת ששואל מחויב במזונות הפרה ושמירתה במשך זמן השאלה, ולכן אין להגדירו כ'כל הנאה שלו' אלא כ'רוב הנאה שלו'. יש מקום להסיק מדברי הגמרא, שלמרות שישנם מקרי שאלה בהם הנהנה הבלעדי מן העיסקה הוא השואל, אך ישנם גם מקרים בהם ישנם הנאות מסויימות גם למשאיל, ועדיין

התורה מחייבת את המקבל כדין שואל, מכיון שהוא הנהנה המרכזי מן העיסקה. על פי הנחה זו יש לדון את המקרה שלפנינו כדין 'רוב הנאה שלו' ולחייב כדין שואל.

תשובת ה'חקרי לב' - די ברוב הנאה שלו'

נראה להביא ראיה להבנה זו משו"ת 'חקרי לב' (חו"מ תנינא סימן מ"ו) הדן במקרה של אדם שהיו לו חביות יין ריקות ולא היה לו היכן לאחסן אותם, וכדי לפתור את בעיית האיחסון השאיל אותם לאדם אחר שישתמש בהם, ולבסוף נאנסו החביות. פסק ה'חקרי לב' שיש לחייב את מקבל החביות כדין שואל, וזאת למרות שגם המשאיל נהנה בהרווחת דמי השכירות, מכיון שעדיין רוב ההנאה של השואל.

תשובת הר"ן - כל הנאה של המשאיל הופכת אותו למשכיר

מנגד, הובאה באחרונים תשובת הר"ן (סימן י"ח) שמעמידה את ההגדרה הזו בסימן שאלה.

הר"ן דן במקרה של שאילת ספרי קודש - אדם השאיל ספר לחבירו, ולבסוף נאנס הספר בידי השואל. בתשובתו מעלה הר"ן טעם מחודש לפטור את השואל:

'אני רואה בכאן טעם אחר לפטור שמעון, לפי שראובן כשהשאיל לו ספרו - מצווה עבד... וכיוון שמצווה קא עביד, נמצא שאין כל הנאה של שואל, שאף המשאיל נהנה משום פרוטה דרב יוסף. הלכך כי היכי דהמלווה על המשכון קרינן ליה שומר שכר משום דמצווה קא עביד, כדאיתא פרק האומנין (ב"מ פב, א), ושומר אבידה נמי הוי שומר שכר מהאי טעמא גופיה, כדאיתא בפרק הכונס צאן לדיר (ב"ק נו, ב). הכא נמי המשאיל נהנה בדבר משום פרוטה דרב יוסף, והוי ליה כהשאייליני ואשאיילך, דהכא נמי אין כל הנאה של שואל. הלכך חוזר שואל זה להיות ש"ש. ולפיכך נראה לי ששמעון פטור, כיון שנאנס הספר מידו.'

מדברי הר"ן עולה שדי בהנאה מעטה מאוד שמגיעה אל המשאיל - כמו הנאת פרוטה דרב יוסף, בכדי לשנות את מהות העיסקה משאילה לשכירות. זאת למרות שברור שהנהנה המרכזי הוא המקבל, ובפרט שאת הנאת הפרוטה המקבל כלל לא נתן (בנוגע לנקודה זו - עיי' שו"ת הרשב"א ה, קפט).

הרחבת ה'קצות' בשיטת הר"ן

ה'קצות' (עב, לד) מרחיב את דברי הר"ן עוד יותר, וכותב:

"אע"ג דלרבא (שומר אבידה) לא הוי שומר שכר משום פרוטה דרב יוסף, מודה דהוי הנאה עכ"פ אלא דאינו שווה פרוטה...
ואם כן, כיון דגבי שואל אפי' אית ליה למשאיל הנאה בפחות משווה פרוטה נמי - תו לא הוי כל הנאה של שואל, ואם כן בשואל ספר - לכולי עלמא לא הוי שואל".

עולה מדברי ה'קצות' שאפילו הנאה פחותה משווה פרוטה כבר משנה את מעמדו של המקבל משואל לשוכר, על אף שיייתכן שבמקרים רבים ההנאה אינה מכסה כלל את הבלאי של החפץ. אם כן, לפי דברי הר"ן וה'קצות' נראה שיש להגדיר את

לכאורה, לפי דברי ה'אור שמח' וה'קצות' יש לדון את המקרה שלנו כשכירות ולא כשאלה.

אמנם, שמעתי מהרב מרדכי שטרנברג שיש מקום לחלק ולומר שתשלום שכר, אפי' מינימלי ביותר, אכן מגדיר את הנתונה כשכירות, אך תשלום המוגדר לא כקבלת שכר אלא כפיצוי על ההפסדים הנגרמים לחפץ אינו כשכר כלל.³

המשך עיון בהגדרת 'רוב הנאה שלו' מתוך שאלת האחרונים בהגדרת דין שואל

בספר 'חוק לישראל - שומרים' (עמ' 849, מילואים להערה 120) הביא שאלת האחרונים: מדוע שואל מוגדר ככל הנאה שלו והרי הוא נותן לבעלים מעין ביטוח על מקרי אונס? והביא לכך מספר תשובות:

א. אם תאמר שתמורת קבלת האחריות ייפטר השומר מאונס, נמצא שלפנינו מעגל קסמים, לפי שאז שוב תהיה 'כל הנאה שלו' ויתחייב באונס.

ב. לא קיימת למשאל כל הנאה מה'ביטוח', כיון שביטוח זה מותנה בהימצאות החפץ ברשות ובשימוש השואל.

ג. רש"ק ('חכמת שלמה' עב, ד) מתרץ את השאלה באמצעות חזרה להגדרה שהזכרנו לעיל עפ"י סוגיית הגמרא לפיה די ב'רוב הנאה שלו' כדי לחייב באונסים.

ד. רמ"פ ('דיברות משה' ב"ק לו, ג) כתב שאין מתחשבים בכך שבעל הנכס נהנה מזה שהנכס נשמר, מפני שמטרת ההשאלה הייתה בשביל השואל והנאת המשאל באה ממילא, לפי זה גם ה'ביטוח' נחשב כהנאה ממילא.

ה. רח"א מילר הסביר שאין מקום להתחשב בתשלום זה כפוגם ב'כל הנאה שלו' מפני שהוא רק תוצאה ולא שכר שקשור לעצם השאלה.

הרב ברוך כהנא בספר 'חוק לישראל' מעיר שבשו"ת הרי"ם (חוי"מ ו) העלה אפשרות ששואל שהתנה להתחייב ב'מתה מחמת מלאכה', תיחשב התחייבותו כתמורה שניתנת למשאל, וממילא יהפך לשוכר. לעומת זאת, הוא מביא שהגר"ז⁴ ו'גולדברג זצ"ל הסתפק בדיוק במקרה בו אנו דנים – 'אם משאל שהתנה עם השואל שישלם לו את פחת הנכס עקב השאלה, האם זה נחשב שאין כל הנאה של השואל?'

³ בהקשר זה ראוי לעי' בדברי 'אהבת חסד' א, ז [כל דבריו נפלאים, ובפרט תירוץ לשאלה מדוע אי"כ לא נאמר בכל משאל שכיון שמקיים מצוות גמ"ח פטור מפרוטה דר"י והוי ש"ש], שבסוף דבריו הקשה מדוע הר"ן נוקט שהפרוטה נחשבת שכר ולא מחשיב את הפרוטה ככיסוי הפחת. וצריך לומר כדברי הרב מרדכי, שהר"ן סובר שכיון שהתשלום לא מוגדר ככיסוי פחת - אין לראות בכך כיסוי פחת אלא שכר. ומ"מ גם משאלת החפץ חיים עולה שהבין שתשלום לכיסוי פחת לא פוגע בהגדרת המקרה כשאלה.

ויש לחזק הסברה עוד עפ"י דברי ה'מחנה אפרים' ה' שאלה ד, שכתב ששואל צריך לשלם פחת גם במקרה שלא התנו איתו על זה ובכל זאת נחשב שואל. ועי' בשו"ת 'בגדי ישעי' (חוי"מ סי' ו) שנראה מדבריו שבלאי הוא בגדר מתה מחמת מלאכה, ועי' עוד שו"ת הרא"ש (כלל צג, ג), שגם מדבריו נראה שתשלום פחת לא מבטל דין שואל.

וכתב הרב ברוך כהנא, שלפי סברת רח"א מילר, בפשטות הנאה זו היא רק תוצאה ואין לה קשר למהות השאלה, ולכן דינו כשואל.

אמנם, לענ"ד יש מקום לפקפק בדבריו, כיון שתשלום זה אינו תוצאה כמו חיוב אונס שנובע מתוקף היותו שואל, אלא תשלום מחודש שסוכם בין הצדדים בתמורה להשאלת החפץ.

לסיכום: נראה כי על פי תירוץ ב,ג,ד וכן על פי תירוץ ה' לדעת הרב ברוך כהנא יש מקום להגדיר את המקרה שלפנינו כשאלה ולא כשכירות, לדברינו על פי תירוץ ה' יש מקום לספק.

ראיה מדין 'הלוקח כלי מן האומן לבקרו'

נראה שניתן להביא ראיה לדין זה מסוגיא בנדרים (לא, א), שעוסקת בגדרי האחריות על חפץ שנמצא בשימוש של אדם שבאפשרותו להחליט אם הוא רוצה לקנותו או להחזירו למוכר:

אמר שמואל: הלוקח כלי מן האומן לבקרו ונאנס בידו - חייב. אלמא קסבר הנאת לוקח היא... מתני' בזבינא מיצעא ודשמואל בזבינא חריפא. תניא כותיה דשמואל: הלוקח כלים מן התגר לשגרן לבית חמיו, ואמר לו: 'אם מקבלין אותן ממני - אני נותן לך דמיהם, ואם לאו - אני נותן לך לפי טובת הנאה שבהן'. נאנסו בהליכה - חייב, בחזרה - פטור, מפני שהוא כנושא שכר.

בברייתא שמביאה הגמרא מדובר על אדם שלוקח כלים מן האומן ע"מ לשגרן לבית חמיו, בתנאי שאם ימצאו חן בעיניהם - הוא יקנה את הכלים, ואם לא - הוא יחזיר אותם לאומן, וישלם על טובת ההנאה שהייתה לו בכך שהתראה בהם בבית חמיו. במקרה זה אומרת הגמ', שאם נאנס מיידו בהליכה - חייב, ובחזרה - פטור. דין זה נפסק בשו"ע חו"מ בסימן קפ"ו:

הלוקח מבית האומן לשגרן לבית חמיו, ואמר לו: "אם מקבלין אותם ממני אתן לך דמיהן ואם לאו אתן לך שכר מועט", ונאנסו בהליכה - חייב. ואם נאנסו בחזרה - פטור. אבל אם נגנבו או אבדו - חייב.

הראשונים נחלקו בביאור הסוגיא - האם חיובו של המקבל בהליכה הוא מטעם שנחשב כשואל או מטעם שהוא לוקח? הובאו דבריהם בתמצית בתוס' ב"ב (פז, ב):

הלוקח כלי מבית האומן ע"מ לבקרו ונאנס בידו חייב - לכאורה נראה דחייב משום דחשיב כשואל, דס"פ ד' נדרים (נדרים דף לא.) מפרש טעמא דשמואל דקסבר הנאת לוקח היא היינו כשואל שכל ההנאה שלו... מיהו רש"י פירש בב"מ (שם) דנאנסו בהליכה חייב משום דחשיב כלוקח... וכן נראה לר"י דחשיב לוקח. ומייתי ראיה מההיא דלקמן דאייתי קרי לפום נהרא דאמר רב כהנא אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ואי שואל הוי אמאי לא יוכל להקדיש מה שהשאל ביד אחרים כמו שהמשכיר יכול להקדיש...?

עולה מדברי התוס' שיש מקום להגדיר את נטילת הכלים כשאלה, וזאת מכיון שאנחנו מגדירים אותה ככל ההנאה שלו, משום שמדובר בזבינא חריפא (כלומר,

שהמוכר יכול היה למוכרה בכל שעה שירצה/לכל אדם שירצה). לדברי התוס' יש מקום להגדרה זו, **למרות שהמקבל משלם בעבור הנאת ההתראות בבית חמיו**. נמצא שהגדרת 'כל הנאה שלו' אינה מותנית בכך שאין שום תשלום לצידו של המקבל, אלא רק בשאלה מיהו בעל האינטרס במכירה, ומכיון שבעל האינטרס הוא המקבל - הוא מוגדר כשואל.

לפי הגדרה זו, ברור שהמקרה שלנו יוגדר כהשאלה ולא כהשכרה כיון שבעל האינטרס הבלעדי הוא המקבל.

אמנם, היה מקום לומר שהראשונים שפירשו שהחייב הוא מטעם לוקח - חלקו על הגדרה זו, אך מדבריהם של חלק מן הראשונים הללו משמע שלא זו סיבת המחלוקת. כך נראה מדברי תוס' שהובאו לעיל, וכך מדברי הריטב"א (ב"מ פא) שהעלה ששני הפירושים מתקבלים במצבים שונים.⁴

אם כנים דברינו, עולה מסוגיא זו שלא רק תשלום דמי הפסד (פחת) לא פוגע בהגדרת כל הנאה שלו, אלא אפי' תשלום חלקי של ההנאה, כל עוד הוא משאיר את האינטרס בידיו של המקבל⁵ לא יפגע בהגדרה זו.

על גבי זה מחדש ר' שלמה קלוגר ('חכמת שלמה' סי' קפ"ו, וכן בספר 'נדרי זריזין' על נדרים לא, ב בד"ה 'ובזה אתי שפיר') שלדעת הרמב"ם (שלוחין ושותפין ב, ח) חיובו בשעת ההליכה הוא כן משום שנחשב במקרה זה שואל, משום שהתחייב לשלם לו 'שכר מועט', ולא את כל דמי הנאתו, ולכן יישאר הלוקח במעמד של שואל כל עוד שיעור הנאתו גדול יותר משיעור מה שמשלם תמורת הנאה זו:

אם היה נותן כל דמי טובת הנאה שבהם כפי מה ששווה מה שנהנה - היה באמת שניהם שקולים, ולא הוי נעשה שואל רק בזבינא חריפא. אבל כיון שנתן לו שכר מיעוט, ואינו כשיעור דשווה טובת הנאה שבו, אם כן הוי טובת הנאה של לוקח יותר משל מוכר, דהוא נהנה ממה ששלחן, ואינו משלם התשלומין כפי שיעור הנאה שנהנה והוי של הלוקח ודאי ושל מוכר ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי. לכן הוי תמיד שואל.

לדבריו, אפי' תשלום פחות מדמי הנאה מלאים מספיק כדי להגדיר את הנהנה כשואל ולא כשוכר, וזאת גם במקרה של זבינא שאינו חריפא, שבו יש הנאה ברורה למוכר מאפשרות קיום המקח.

אמנם, יש להבין, עפ"י הגדרה זו, מהו הגבול שבין שאלה לשכירות בזול – האם אדם שנתן לחבירו הנחה מופלגת בשכירות יחשב כמשאיל ולא כמשכיר?

⁴ מי שחולק באופן מהותי על ההגדרה של המקבל כשואל הוא היד רמה (ב"ב פח) שכותב כך: "דלא דמי לשואל, דאילו שואל רוב הנאה שלו, ואילו הכא אפי' בזבינא חריפא נמי תרווייהו מתהנו דזה צריך למקח וזה צריך לדמים".

אולם, נראה שפירוש דבריו הוא שהאופציה לקבלת דמי המקח מוגדרת כדמים, ולא שתשלום דמי ההנאה במקרה שאין מקח מוגדר כדמים. כלומר, הרמ"ה רק סובר שיש למוכר אינטרס לקבל את דמי המקח, אפי' בזבינא חריפא, ולכן לא מסכים להגדיר את המקבל כשואל, וסובר שאין חיובו מטעם זה.

יוצא שגם לפי דבריו יתכן שהמקרה שלנו יוגדר כהשאלה ולא כשכירות.

⁵ יש לעיין אם צריך לומר תנאי שהאינטרס נשאר בידיו של המקבל בלבד.

דחיית הראייה מדין הלוקח כלים מן התגר

יש מקום לדחות את הראייה מהגמ' ולבאר כך: ניתן להגדיר שיש ל'לוקח כלים להוליכן... שתי הנאות. ההאה הראשונה - אופציית הקניה, והשנייה - עצם ההתראות בבית חמיו. את התשלום מקבל עליו הלוקח לשלם הלוקח רק בעבור ההתראות בבית חמיו, ולא בעבור אופציית הקניה - נמצא שזו ניתנה לו בחינם (וללא כל הנאה למוכר - כיון שבאופן פשוט מדובר בזבינא חריפא, כפי שהעמידה הגמרא את דברי שמואל).

לאור זאת, בשעת ההליכה בה אופציית הקנייה קיימת - מוגדר הלוקח כשואל, ובשעת החזרה בה כבר התברר שהחפץ לא ייקנה - כל ההנאה היא רק עצם ההתראות בבית חמיו, הנאה עליה הלוקח משלם, ולכן הוא מוגדר בשעה זו כשוכר. לפי הגדרה זו, אין להביא ראייה מהגמ' שיש מצב שמוגדר כשאלה למרות שמתבצע תשלום מהמקבל לנותן, אך יש לשים לב שאם נקבל הגדרה זו, אנו מחדשים שיתכן מצב בו חלק מתשמישי חפץ יוגדרו כשאלה וחלק כשכירות, ובשלב השימוש בשניהם בו זמנית יחולו דיני שאלה ולא דיני שכירות.

עיון בשאלה זו לאור דיני ריבית

יש מקום לבחון את הדברים מזווית נוספת:

לעיל הנחנו בפשטות שהשכרה היא מערכת יחסים עסקית, שבה דמי השכירות משמשים כרווח לנותן. על פי הנחה זו, היה מקום לומר שתשלום על בלאי, כיון שאינו מכוון להנאה עסקית כלשהיא לנותן - לא יוגדר כדמי שכירות. הנחה זו מתבססת על מבנה השוק כיום. אולם, יתכן שמנקודת המבט של התורה, כפי שזו באה לידי ביטוי בהלכות ריבית, יש מקום להגדרה שונה, כפי שיתבאר. בפרק 'איזהו נשך' (ב"מ ע, א) הגמ' דנה האם מותר ליטול על חפץ שני תשלומים בו זמנית:

תשלום 'אגרא', שהוא תשלום בעבור השימוש.

ותשלום 'פגרא', שהוא תשלום בעד הפחת שנפחת החפץ ע"י השימוש.

ההתלבטות של הגמרא מבוססת על ההנחה שתשלום 'פגרא' מעביר את החפץ למצב של מעין הלוואה, ולכן נדרש המקבל להשלים את פחת החפץ, על מנת להחזירו בערך התואם לסכום שהיה שווה בשעה שניתן, בדומה להלוואה החוזרת בהתאם לסכום שבו היא ניתנה. ממילא תשלום שכירות ('אגרא') נוסף על תשלום הפחת ('פגרא') הרי הוא כריבית הניתנת על הלוואה.

לאור זאת, מציעה הגמרא שעל הנותן לבחור באחד משני התשלומים - 'אי אגרא לא פגרא ואי פגרא לא אגרא'. כלומר, או תשלום 'אגרא' - ואז יהיה לפנינו מקרה של שכירות קלאסית. או תשלום 'פגרא' - ואז יוגדר המקרה כ'הלוואת כלי'.

עם זאת, להלכה נפסק שמותר לגבות את שני התשלומים בו זמנית. בטעם דין זה מצאנו שתי גישות מרכזיות (עי' ב"י יו"ד סימן קעו):

א. למרות שהמקבל משלם את הבלאי הנגרם לחפץ, הנותן מקבל על עצמו את ההפסד במקרה של **ירידת ערך** החפץ, ולכן אין לדמות את נתינת הכלי להלוואה בה סכום הנתינה חוזר במלואו, וממילא אין איסור ריבית בגביית דמי השכירות.

ב. גם מקרה בו הנותן מקבל על עצמו את ירידת ערך החפץ יוגדר עדיין כהלוואת חפץ ותיאסר גביית דמי שכירות. ההיתר מוגבל למקרה בו יקבל הנותן עליו את **אונסי החפץ או חלקים מהבלאי**, ורק אז לא יוגדר העסק כהלוואה. על פי גישה זו, גביית תשלום בעבור השאלת כלים שאין בהם בלאי תהיה באופן פשוט אסורה משום ריבית.

נמצא, שעל פי הגישה הראשונה ניתן לגבות תשלום עבור שכירות גם בשעה שהבלאי משולם על ידי מקבל החפץ (כיון שהנותן סופג מצבים של ירידת ערך החפץ), וממילא ייתכן שאם הנותן נמנע מליטול תשלום נוסף עבור השכירות - הוא יוגדר כמשאיל.

אולם, לפי הגישה השנייה, ההיתר היחיד לגבות שכר על נתינת חפץ נובע מהעובדה שבעל החפץ סופג את אפשרות הבלאי שלו. לפי גישה זו, תשלום בלאי הוא רכיב מהותי מתשלומי השכירות, וקשה לומר שמי שמחוייב בתשלום בלאי על השימוש יוגדר כשואל.

אמנם, יש עדיין מקום לומר, שאף לפי הגישה השנייה הסוברת שמקרה בו מוטל על המקבל תשלום בלאי לא מוגדר כשאלה, הוא עדיין יכול להיות מוגדר כהלוואת **כלי** – (והלוואה זו מותרת, שהרי לפנינו תשלום 'פחתאי בלבד). על פי הגדרה זו, יתחייב המקבל בתשלומי אונס מטעם לווה ולא מטעם שואל (יתכן שבמקרה זה יהיה עליו חיוב גם במקרה של 'מתה מחמת מלאכה').⁶

אולם, נראה לדחות ראייה זו ולומר:

מסוגיא זו יש הוכחה רק שבלאי הוא חלק מהרכיבים בתשלומי שכירות, והוא מגולם בתוכם, אך אין להוכיח ממנה שדי בתשלום רכיב זה כדי להפקיע את ההסכם מדיני שאלה.

לסיכום

כפי שנכתב בגוף הדברים, גם הגרז"נ גולדברג זצ"ל הסתפק בדיון זה. בדברים שבע"פ שאלתי את הרב ליאור, והשיב לי שלדעתו אין זה כשואל. אמנם, הרב חיים קנייבסקי השיב לפקס ששלחנו אליו 'שואל'.

⁶ יש להעיר שאם נניח את שתי ההנחות שלעיל, נוצרת הדרגה מיוחדת בדינים: מקרה של נתינת כלי ללא תשלום עבור בלאי - יוגדר כהשאלה.

מקרה של נתינת כלי בתמורה לתשלום בלאי מלא - יוגדר כהלוואה.

ומקרה של נתינת כלי בתמורה לתשלום בלאי חלקי, לכאורה, לא יוגדר כהלוואה, שהרי הנותן סופג חלק מהפחתה, אך גם לא יוגדר כהשאלה - כיון שהמקבל משלם חלק מהבלאי, אלא יהיה מוגדר כשכירות. וצריך עיון.

אכן, נראה שדברי מחנ"א (הלכות שאלה, ד) וכן תשובת הרא"ש (צג, ג), שציינו לעיל בהערה, מורים ששואל המשלם פחת נשאר דינו כדין שואל,⁷ וכך עולה מפשטות הגמ' בנדרים (לא, א-ב),⁸ שתשלום מועט אינו מפקיע דין שואל.

⁷ **הערת עורך:** אכן, מפורש בתשובת הרא"ש שיכול להיות שואל שמשלם פחת, אך גם הרא"ש וגם ה'מחנה אפרים' לא דיברו על תשלום שנקצב מראש עבור פחת צפוי, אלא רק שאם יהיה פחת בערך הספר - חייב השואל לשלם עבורו, ולא סברו שבכך יפסיק להיחשב שואל. ובכל זאת, לענ"ד, לא ניתן להוכיח מדבריהם דין שאלה שנקצב עליה מראש תשלום מועט.

⁸ לשיטות הראשונים שדינו כשואל. וכאמור, אף הסוברים שדינו כלוקח לא כתבו כן אלא משום שלקח על דעת אפשרות קנייה, ולא כתבו שעצם התשלום מונע מאיתנו להחשיבו כשואל.